

Скиба землі

Роман Іваничук

Осінь. Барвиста, прозора, тепла осінь. Прикарпатські ліси вкрились строкатим одягом, а вітер роздягає їх. Сумовито шелестить пожовкле листя, зриваючись з гілля.

Ріка шумить, але не так, як влітку. Вона тепер тиха, вода в ній чиста, як сльоза. Небо ласкаво пестить землю, всміхається задумане сонце.

А поле жовтіє стернями; по ньому бігають польові смугасті миші, дбайливий хом'як забирає останній колосок і несе поспішно до своєї нори; по кукурудзищах бродять корови, пастухи палять ватри, гріють ноги й печуть бараболю.

Поле просить плуга.

Міцно взявшись за чепіги руками й погукуючи на коней, зігнувся хлібороб і розорює поле.

Яким оре не свою ниву. Його нива облогує, він заробляє в дідича коня та плуга, щоб потім собі виорати.

А Повзонюк оре на своєму березі. Добре йому: його коні, його плуг, його й правда. Сам оре, щоб даром не тратитись на робітників. Багато поля в Повзонюка! Вся обочина аж до самого лісу — його, вся царина аж до ріки — також його. Мабуть, не здужає всього своїми руками, прийдеться боржників скликати, адже не з милостині давав він людям хліба на переднівку.

А біля Повзонюкового поля вузенькою смужкою простягнулася Якімова нивка. Вона з'їжилася стернею, немов від страху, що зорють її чужі люди, що ніхто не стане на її оборону, що топтатимуть її не Якімові ноги.

Повзонюк доорює до краю свого поля. Чому ж ще раз повертає коней? — думає з тривогою у серці й опускає чепіги.

— Мабуть, поправляє, — зітхнув полегшено, але скоро побачив, як масна скиба землі, политої його власним потом, землі, яка годує його численну сім'ю, переливалася на Повзонюкове поле.

Якімові зашуміло в голові, до лица підступила кров. Не пам'ятаючи себе від злоби й обурення, він помчався на Повзонюків берег.

— Ви що, Пилипе, ласку мені робите? — крикнув, важко дихаючи Повзонюкові в лице, — я й сам своє виорю!

— А я не твоє орю, а своє.

— Ви, може, п'яні, що межу забули?

— А де межа? — Повзонюк повернув коней і почав різати другу скибу.

— Як, де межа! А кілочки!

— Кілочки! Можеш собі забивати їх, де хочеш, тільки не в ріллю. Я знаю, що межа через чотири скиби, не бачиш, де вільшина росте?

Якімові кривда й біль стиснули серце, і він кинувся до коней.

— Ні кроку далі, розбишако! — крикнув він, шарпаючи коней за вуздечки. — Ні

кроку!

— Вйо-о-о! — ударив Пилип коней батогом, і вони, зваливши з ніг Якіма, шарпнулись уперед. Яким піднявся, позеленілий від злості, і кинувся на Пилипа. Довго вони тягалися по ріллі, потім попадали й товкли один одного, поки не змучилися.

Сплювуючи кров'ю з розбитої губи, піднявся Повзонюк і прошипів:

— Ти поплатишся за це, жебраче паршивий!

— Ти поплатишся, й на тебе прийде час!

— Побачимо, як завтра будеш говорити з поліцією!

— Свистіти мені на твою поліцію. Бог дасть, і на неї також прийде свій час.

Політикою граєшся, москалів ждеш?

— Когось діждемося, кровопивцю! А тобі не довго панувати.

— А-а! Комуніст! Добре, дуже добре. Завтра ти за все будеш відповідати. А тепер нема часу. Вйо-о! — він не звертав з Якимової ниви, а смикнув поводи, щоб поганяти далі. Але Яким знову скочив:

— Марш звідси, я сказав!

— Що ж ти мені зробиш, голодранцю? Хочеш процесуватися?

— Мій процес один! — і Яким, піднявши зі стерні кіл від копні, замахнувся на Повзонюка.

Кинулись убік коні, відскочив Повзонюк, і кіл переламався об плуг.

— А-а! То ти так... — прошипів Повзонюк. — Завтра ти будеш зі мною говорити в суді.

— То буде завтра, а нині — марш звідси!

Яким сам не знав, звідки в нього набралось стільки сили та рішучості. Повзонюк завернув коней і поплівся на своє поле, сиплячи прокльонами.

* * *

Пізно ввечері повернувся Яким додому. Пропив у корчмі останні гроші з горя. Бродив хміль у голові, але на душі чомусь стало легше. Може, тому, що перший раз у житті сміливо підніс руку на того, перед ким схилявся весь вік? Він не думав уже про поліцію і про суд. У шинку шепнув йому стиха Микола Калиняк, що Польща війну програла. Якимові пригадалися слова Повзонюка: "Що, москалів ждеш?" І він вголос подумав.

— Тепер, напевне, діждуся...

Коли повернувся додому, троє малих дітей спали вже на печі під рядом. Брудні, голодні, заснули без матиного подиху, без колискової пісні, без пестоців. Хто приголубить сиріт? Яким їх любить, він радий живого серця їм вкряти, але пестити не вміє.

Найстарший, Юрчик, сидить у куточку. До нього сягає слабеньке світло каганця, він потихеньку виймає книжечку із-за пазухи й починає читати.

Шелеснув листок.

Яким оглянувся, але, осліплений полум'ям, не побачив нічого і далі втупив очі у весело палаючий огонь у печі. Юрчик забув, що батько може почути, й почав

вимовляти слова півголосом.

Яким підійшов до нього і, побачивши книжку в руках дитини, спитав здивовано:

— Це що?

Юрчик розгублено мовчав.

— Що це, питаю?

— Кни... книжечка...

— Звідки?

— Школярі дали...

— А хто читати навчив?

— Сам... від хлопців...

Колись Яким вихопив би книжку з рук дитини й кинув би в піч, — хай не забиває собі голови пустим, а вчиться ґаздувати. Але тепер... тепер Якимові стиснулося до болю серце, з очей капнули дві сльозинки на голову Юрчика.

— Дитинко моя... — прошепотів він здавленим голосом. Хотів просити пробачення в свого малолітнього сина, але сам не знав, за що той повинен був йому прощати.

— Юрчику... — Пішлю тебе скоро до школи...

— Таточку!

Та зараз же вогник радості згас в очах дитини.

— А взимі хто дасть постолів? В чім ходити буду?

— Якось воно буде! — сказав Яким багатозначно, пригадавши слова Миколи.

Яким ще спав, коли прийшла поліція. Юрчик збудив його тривожним шепотом:

— Тату!

— Що таке?

— Поліція...

Яким зблід. Він забув про те, що вчора пив у шинку і що говорив йому Микола. Це все було сном, марною втіхою п'яного, а нині життя показує всю свою жорстокість: сьогодні прийшла поліція, сьогодні метиться Повзонюк, а завтра — тюрма. А діти голі остануться під зиму, голодні, без опіки. Він хотів упасти на коліна й просити пощади або кинутись на поліцая і задушити його, хотів накласти на себе руки, щоб не мучитися.

Але нічого не зробив. Поліцай надів йому на руки ланцюжки, замкнув на них ключиком маленький замочок.

— Язда! — крикнув поліцай.

У дверях Яким стрінувся з Пилипом Повзонюком.

З-під навислих брів ехидно сміялися його очі.

Яким плюнув йому в лице. Поліцай ударив Якіма прикладом у спину.

* * *

На протилежному березі ріки, біля переправи — якісь два вершники і бричка. Поліцаєві Гартику легко було пізнати уланську форму. Рогатівки зсунулись на потилицю, один втирає піт з чола. Другий кричить, щоб швидше подавали пором.

— Куди панове так спішать? — спитав Гартик, коли пором причалив до берега.

— А пан комендант куди спішить? — молодий улан глянув на арештованого й цинічно засміявся: — Боюсь, що ви поміняєтесь ролями в повітій тюрмі.

— Не розумію пана...

— В повіті — більшовики!

— Цо пан муві?!

— Як бога кохам!

Поліцай зблід, у нього затрусилися руки, він не міг витиснути слова з горла.

— Що робити? — прошепотів безпомічно Гартік і благально дивився на військових.

— У Румунію з нами, пане комендант, у Румунію. Там нас жде вже "непереможний" Ридз і пан Мосціцький.

Гартік не роздумував довго. Скочив у бричку, і курява з-під копит та коліс піднеслась слідом за ними.

— На всі чотири вітри! — зареготав Яким, стиснув кулаки, сіпнув руками, і ланцюжки впали в придорожню пилію.

* * *

Оре Яким ниву, наспівуючи. Міцно держать руки чепіги плуга, крає леміш пахучу землю скибу за скибою.

Повзонюк почорнів зі злости й страху. Довго не показувався в село, а тепер поволі починає смілішати, приязно всміхається до людей, низько кланяється Якимові.

— Хитруєш, куме! — думає Яким, але мовчить. Він знає, що скоро прийде час, щоб звести всі рахунки з Повзонюками.

Вже давно полетіли через вікно школи портрет Пілсудського і кігтистий орел. Юрчик сам кричав їм услід, повторюючи за старшими: "В Румунію, пани, в Румунію!", хоч сам не знав гаразд, що таке Румунія.

А тепер вчиться.

Вже не ховає книжок, білим клубочком котиться зі школи і галасує на всю хату, тикаючи пальцем на великі букви в букварі.

— Тату, тату, дивіться, що ми сьогодні вчили!

Яким дивиться на незрозумілі йому закарлючки, приглядається і всміхається.

Юрчик не знає, чому батько такий дивний.

— Прочитали, тату?

— Прочитав, сину. Аякже... — і так, ніби сам до себе: — Тут про все написано, Юрчику. Про тебе і про мене, і про нашу земличку. Все тут є, читай, синашу.

Юрчик читає. А Яким і без грамоти знає, що там записана доля його сина, світла, ясна, не та щербата, що не розлучалася з ним з похмурих дитячих літ.